

УДК 339.9

ПОБОЧЕНКО Л.М.,

к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу
Навчально-наукового інституту Міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТНК В КОНКУРЕНТНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

***Анотація.** У статті розглянуто сучасні тенденції розвитку ТНК в конкурентному бізнес-середовищі. Проаналізовано найбільші ТНК світу за обсягом виручки та кількістю працюючих. Проведено порівняння доходів найбільших транснаціональних корпорацій світу з ВВП деяких країн та розподіл найбільших ТНК світу по країнах базування. А також оцінено найбільш інноваційні компанії сучасності.*

Ключові слова: ТНК, обсяг виручки, прибутки, виробнича спеціалізація, країни-базування, загальний рейтинг компаній, ВВП країн, інноваційні компанії.

Побоченко Л.М., к.э.н., доцент, доцент кафедры международных экономических отношений и бизнеса Учебно-научного института Международных отношений Национального авиационного университета.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТНК В КОНКУРЕНТНОЙ БИЗНЕС-СРЕДЕ

***Аннотация.** В статье рассмотрены современные тенденции развития ТНК в конкурентной бизнес-среде. Проанализированы крупнейшие ТНК мира по объему выручки и количеству работающих. Проведено сравнение доходов крупнейших транснациональных корпораций мира с ВВП некоторых стран и распределение крупнейших ТНК мира по странам базирования. А также оценены наиболее инновационные компании современности.*

Ключевые слова: ТНК, объем выручки, прибыли, производственная специализация, страны-базирования, общий рейтинг компаний, ВВП стран, инновационные компании.

Pobochenko L.N., PhD in Economics, Associate Professor of International Economic Relations and Business Department, Educational and Research Institute of International Relations of the National Aviation University.

MODERN TRENDS FOR TNC DEVELOPMENT IN COMPETITIVE BUSINESS ENVIRONMENT

***Abstract.** The article considers modern tendencies of TNC development in a competitive business environment. The largest TNCs were analyzed in terms of the revenue and number of employees. Comparison of incomes of the largest transnational corporations of the world with the GDP of some countries and the distribution of the largest TNCs in the countries of the base, was conducted. And the most innovative companies of the present were also evaluated.*

Key words: TNCs, revenue, profits, industrial specialization, country-based, general rating of companies, GDP of countries, innovative companies.

Актуальність проблеми. Займаючи центральне місце в сучасній світогосподарській системі, ТНК роблять все більший вплив на міжнародні економічні відносини, розвиток національних і світової економік та є головними генераторами диверсифікації системи міжнародного бізнесу.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичною базою дослідження різних аспектів діяльності ТНК стали праці вітчизняних та російських авторів: Вергуна В.А., Білоруса О.Г., Будкіна В.С., Лук'яненка Д.Г., Мовсеяна А.С., Немировської О. В., Пахомова Ю.М., Прохорової М.Е., Рогач О.І., Румянцева А.П., Сіденко С.В., Столярчук Я.М., Філіпенка А.С., а також дослідження відомих зарубіжних учених: Ансоффа І., Гулда М., Даннінга Дж., Кемпбелла Е., Портера М., Румельта Р., Стрікланда А.Дж., Томпсона А.А., Фішера Г. та інших.

Незважаючи на достатньо велику кількість праць з викладеної проблематики, недостатньо дослідженими залишаються питання щодо формування конкурентних переваг ТНК під дією глобалізаційних процесів, що визначило мету та змістовну спрямованість дослідження.

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку ТНК в конкурентному бізнес-середовищі.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні транснаціоналізація бізнес-діяльності досягнула свого найвищого рівня, охопивши практично усі країни світу та усі фази суспільного відтворення на галузевому та територіально-регіональному рівнях, що дає підстави стверджувати про її глобальний характер.

У конкурентному бізнес-середовищі 500 найбільших ТНК реалізують 95 % світової продукції фармацевтики, близько 80 % - електроніки та хімії, 76 % - продукції машинобудування. ТНК контролюють майже половину світового промислового виробництва та дві третини міжнародної торгівлі, а також 4/5 патентів і ліцензій на впровадження нових технологій [5, с.87].

У світі щороку зростає кількість ТНК світі нараховується близько 82 тисяч ТНК і 825 тисяч їх зарубіжних підрозділів. За останні 30 років кількість ТНК збільшилась у 12 разів (1970 р. – 7 тис. ТНК, 1990 р. – 36 тис., 2014 р. – 85 тис.), у яких зайнято більше 75 млн чол.[11].

За даними щорічного рейтингу FortuneGlobal 500 – 2017, який аналізує 500 найбільших компаній світу, критерієм складання якого служить виручка компанії, розрахований за методикою американського ділового журналу Fortune рейтинг 500 успішних корпорацій світу в 2016 році очолила мережа торгових центрів Walmart (США), річна виручка якої склала 485, 8 млрд. дол. США. На другому місці – Sinopec(Китай). Компанія за рік заробила понад 446,2 млрд дол. США. Третє місце посіла RoyalDutchShell (Нідерланди) з річною виручкою 431,1 млрд дол. США [6,7], (табл. 1).

Таблиця 1

**ТОП-10 найбільших ТНК світу за обсягом виручки
зі списку FortuneGlobal 500 за 2016 рік**

Місце	Назва	Країна	Галузь	Річна виручка, млрд дол. США
1	Walmart	США	Роздрібна торгівля	482,1
2	State Grid Corporation of China	Китай	Енергетика	329,6
3	China National Petroleum Corporation	Китай	Паливна	299,3
4	Sinopec	Китай	Паливна	294,3
5	Royal Dutch Shell	Нідерланди	Паливна	272,2
6	ExxonMobil	США	Паливна	205,2
7	Volkswagen	Німеччина	Автомобілебудування	236,6
8	Toyota Motor	Японія	Автомобілебудування	236,59
9	Apple	США	Інформаційні технології	233,7
10.	BP	Велика Британія	Паливна	225,9

Примітка. Складено автором за даними рейтингу Fortune Global 500 - 2017.

Потрібно відмітити, що 500 найбільших компаній в світі виручили 27,6 трлн. дол. США доходів і 1,5 трлн. дол. США прибутку в 2016 році. Разом в цьому році Fortune Global 500 компаній використовують 67 мільйонів чоловік у всьому світі і представлені 33 країнах [7].

Найприбутковішими компаніямисвіту, що склали ТОП-10 з рейтингу Fortune Global 500 - 2017 за 2016 рік стали: Apple, Industrial & Commercial Bank of China, China Construction Bank, Agricultural Bank of China та Bank of China. Варто відмітити, що з п'яти найприбутковіших компаній світу чотири китайські банки і одна американська технологічна компанія[6, 7], (рис. 1).

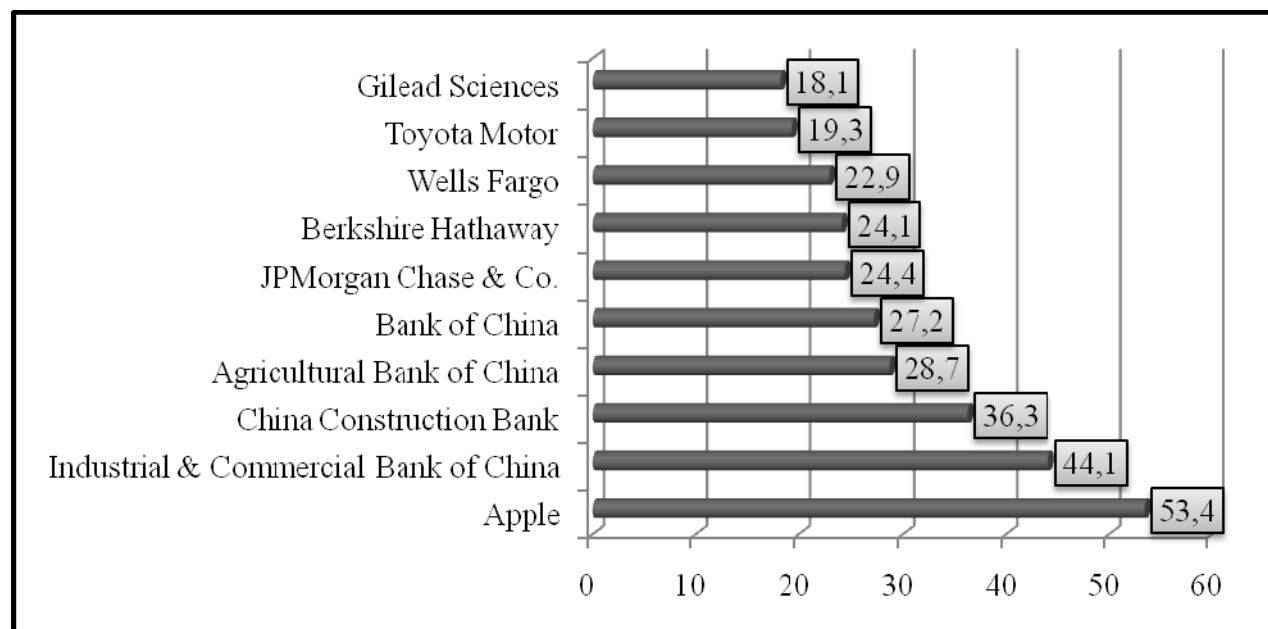

Рис. 1. Найприбутковіші ТНК світу в 2016 році, (млрд дол. США)

Примітка. Побудовано автором за даними рейтингу FortuneGlobal 500 - 2017.

Загальна кількість працюючих в 500 найбільших ТНК світу в 2016 році становить 67 млн. осіб [94]. Рейтинг компаній за кількістю працюючих значно відрізняється від рейтингу за обсягами активів та доходів. Лише Wal-Mart Stores вдалось зберегти лідерство.

Обсяг персоналу перших 10 ТНК світу за кількістю працюючих становить 15,1%, на інші ТНК припадає 84,9%. Кількість працюючих Wal-Mart Stores в 2016 році становить 3,43% від загальної кількості зайнятих. ТНК функціонують не в усіх галузях[6, 7], (рис. 2.):

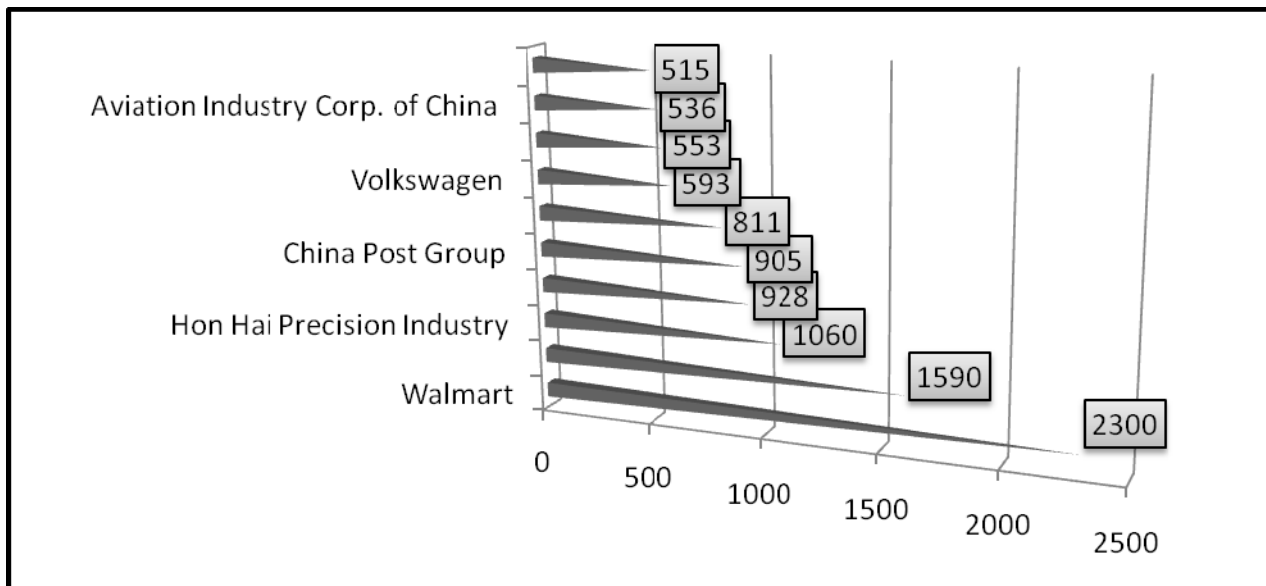

Рис. 2. Рейтинг ТНК за кількістю працюючих в 2016 році, (тис. осіб)

Примітка. Побудовано автором за даними рейтингу FortuneGlobal 500 - 2017.

Якщо проаналізувати галузеву структуру діяльності ТНК, то можна визначити, що традиційно найбільша зайнятість спостерігається у банківській сфері (лідер галузі – Industrial&Commercial Bank of China, Китай), паливна індустрія (лідер галузі – PetroChina, Китай) та фармацевтика і біотехнології (лідер галузі – Johnson&Johnson, США).

Останні дослідження найбільших у світі та найпотужніших компаній, саме за рівнем доходів, прибутку, активів та ринкової вартості, свідчать про те, що у рейтингу Топ 2000, перші чотири місця належать банкам Китаю. Більше того, Промисловий і комерційний банк Китаю очолює список третій рік поспіль.

Найбільша група ТНК зосереджена в банківсько-фінансовому секторі (табл. 2). До неї входять в основному корпорації США та Китаю[6,7].

Таблиця 2

Поділ найбільших ТНК за виробничою спеціалізацією в 2016 році

Сфера діяльності	Кількість ТНК	Країни-засновники
Банківська-фінансова	71	США, Китай, Австралія
Видобуток нафти і газу	43	США, Китай, Росія
Фармацевтика та біотехнології	22	Швейцарія, Франція
Сфера роздрібної торгівлі	17	США, Іспанія, Мексика
Виробництво автомобілів, запчастин	17	Японія, Німеччина, США
Високотехнологічне виробництво	16	США, Японія, Тайвань
Виробництво харчової продукції	9	Швейцарія, Великобританія, США

Примітка. Складено автором за даними рейтингу Fortune Global 500 - 2017.

Друга найбільш численна група ТНК присутня у сфері видобутку та переробки нафти і газу, третя група ТНК – у сфері фармацевтичного виробництва та біотехнології.

Цікавим є порівняння доходів транснаціональних корпорацій, які входять до сотні великих ТНК світу та ВВП деяких країн в 2016 році доводить, що загальний обсяг продажів 200 провідних ТНК перевищує сукупний ВВП 187 країн світу, що складає більше 30 % світового ВВП при кількості зайнятих менше однієї третини світового населення [7, 2], (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняння доходів найбільших транснаціональних корпорацій світу з ВВП деяких країн в 2016 році

ТНК	Доходи / ВВП, млрд. дол. США	Країна	Доходи / ВВП, млрд. дол. США
Wal-Mart Sores	482,1	Польща	468
Royal Dutch Shell	272,2	Колумбія	282
Apple	233,7	Фінляндія	237
Exxon Mobil	205,2	В'єтнам	201
General Electric	126,7	Казахстан	134
Chevron	107,6	Україна	93,3

Примітка. Складено автором за даними рейтингу Fortune Global 500 – 2017 та Світовий банк.

Країнами, де розташовані найбільші ТНК в основному є економічно розвинені держави. З них найбільша кількість знаходиться в США (128 компаній), Китай (106), Японія (53), Франція (32) і Англія (29). ТОП-10 продовжили Німеччина (22), і Північна Корея (17), Нідерланди (15), Індія (13), Швейцарія (12), Канада (11), [7], (рис. 3).

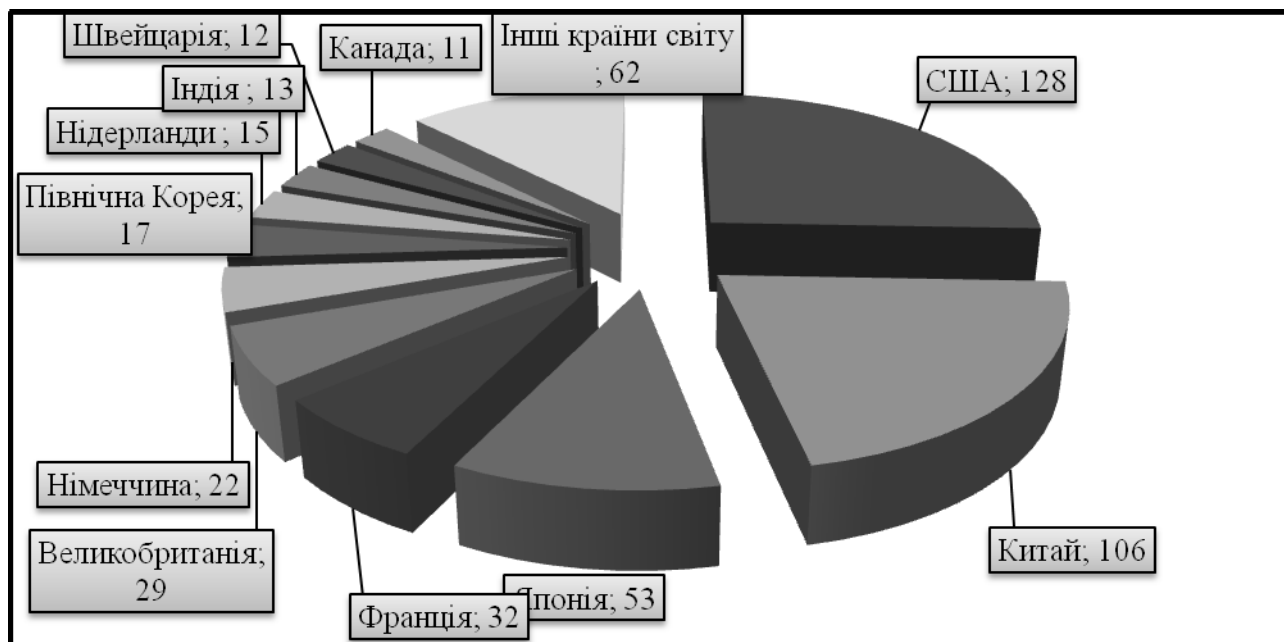

Рис. 3. Розподіл ТОП-500 найбільших ТНК світу по країнах базування в 2016 році, (одиниць)

Примітка. Побудовано автором за даними рейтингу FortuneGlobal 500 - 2017.

За 2016 рік відзначається стійке збільшення частки китайських компаній в рейтингу: в цьому році їх уже 106, на 6 більше, ніж в 2015 році. За кількістю що входять в рейтинг компаній Китай вийшов на 2-е місце (на першому місці США з 128 компаніями). Поріг для проходження в рейтинг Fortune Global 500 в 2016 році виріс до 23,72 млрд. дол. США[7].

Так як найбільша кількість ТНК в 2016 році знаходиться в США, то варто розглянути, які саме американські компанії є лідерами за річною виручкою. Очолує список ТНК США як і загальний рейтинг компаній світу в 2016 році Walmart річною виручкою в 485,8 млн дол. США та прибутками понад 16 млн дол. США. На другому місці Berkshire Hathaway – холдингова компанія США в галузі інформаційних технологій. Третє місце посіла Apple з капіталізацією 586 млрд дол. США. Американська компанія, яка є найкрупнішою приватною нафтовою ТНК Exxon Mobil знаходиться на четвертому місці Та п'яту сходинку в 2016 році посіла компанія McKesson- американська фармацевтична компанія, великий дистриб'ютор лікарських засобів і оператор мережі аптек [6], (табл. 4).

Таблиця 4

ТНК США за обсягом виручки в 2016 році

№	Назва	Країна	Галузь	Річна виручка, млрд дол. США	Кількість працівників, тис. осіб
1	Walmart	США	Роздрібна торгівля	485,8	2300
2	Berkshire Hathaway	США	Інформаційні технології	223,6	367,7
3	Apple	США	Інформаційні технології	215,6	116
4	ExxonMobil	США	Паливна	205	72,7
5	McKesson	США	Фармацевтика	192,4	68
6	UnitedHealth Group	США	Страховання	184,8	230
7	CVS Health	США	Фармацевтика	177,5	204
8	General Motors	США	Автомобілебудування	166,4	225
9	AT&T	США	Телекомунікації	163,8	268,5
10	Ford Motor	США	Автомобілебудування	151,8	201

Примітка. Складено автором за даними рейтингу Fortune Global 500 - 2017.

Варто зазначити, що в 2016 році в Топ-10 найбільших ТНК США за обсягом виручки увійшли три компанії в галузі інформаційних технологій і телекомунікації, дві – фармацевтичні компанії, дві – автомобілебудівні та по одній компанії в галузях роздрібної торгівлі, страхування та паливної промисловості.

Таким чином, в умовах глобалізації провідну роль відіграють ТНК США, які за характером і масштабами торговельно-інвестиційної експансії випереджають промислові та фінансові компанії інших країн.

Але, з посилення позицій ТНК КНР, яка також починає відігравати основні не лише у розподілі світового валового продукту, а й у проходженні сучасних світових економічних процесів.

Потрібно відмітити, що компанії, які входять до щорічного рейтингу Fortune Global 500 США становлять дві третини американського ВВП або 12 трлн. дол. США доходів, 890 млрд дол. США прибутку, 19 трлн дол. США ринкової вартості, і використовують 28,2 мільйона чоловік у всьому світі.

Найприбутковішими компаніями США, що склали ТОП-10 з рейтингу Fortune Global 500 - 2017 за 2016 рік стали: Apple, JPMorgan Chase, Berkshire Hathaway, Wells Fargo, Alphabet та інші ТНК [6], (рис. 4.).

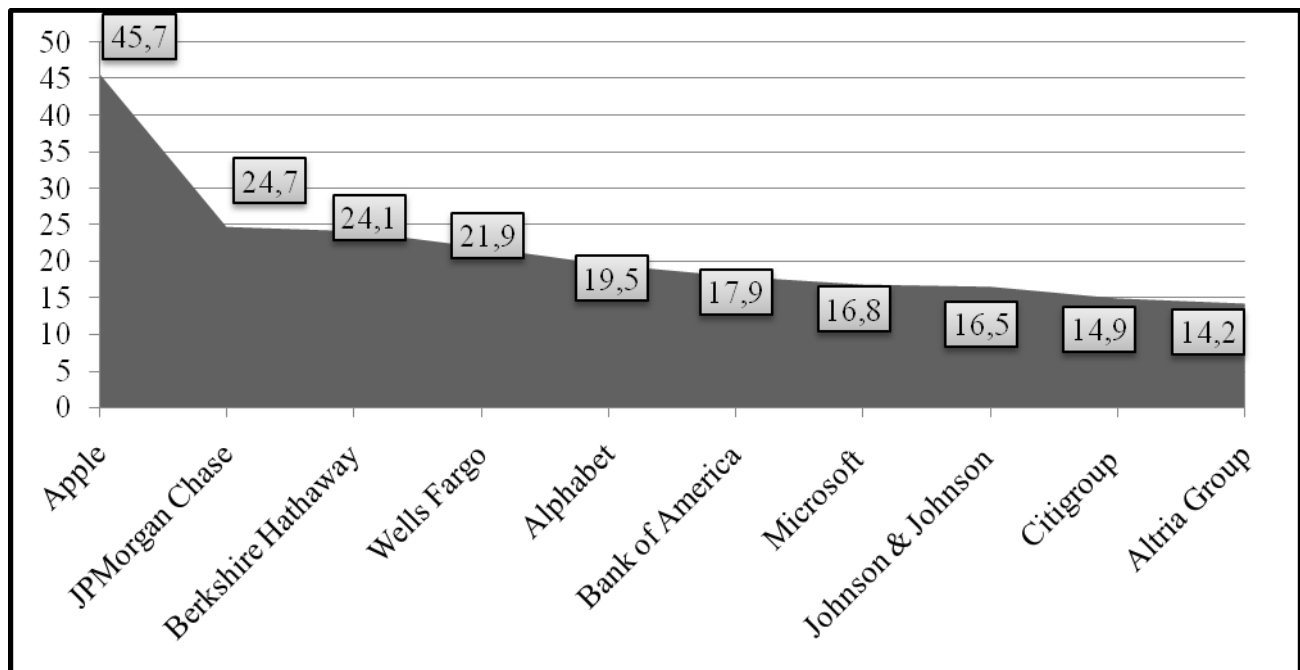

Рис. 4. ТНК США за прибутками в 2016 році, (млрд дол. США)

Примітка. Побудовано автором за даними рейтингу FortuneGlobal 500 - 2017.

Підтримуючи оборот капіталів, людей і технологій, ТНК вищезазначених країн значною мірою сприяють економічному зростанню і розвитку приймаючих національних економік, включаючи:

- зменшення гостроти валютного дефіциту, пов'язаного з імпортом, що означає перенесення в інші країни хоча б частини виробництва, продукцію котрого вони досі імпортували;
- підвищення культури ведення бізнесу та споживання товарів і послуг згідно міжнародних стандартів;
- забезпечення додаткових робочих місць місцевому населенню, що особливо важливо для країн, де прихід трудомістких потужностей дасть можливість використовувати переважно фізичну, а не машинну працю.

У той же час ТНК прагнуть прибутків за рахунок ренти і монополістичних переваг у певних країнах, інколи навіть використовуючи бюджетні фонди держав свого походження для експансії. Таким гравцям важливий доступ до сировинних ресурсів і транспортних систем приймаючої країни. Країни третього світу від розвинених відрізняє нездатність повністю забрати ренту в того, хто користується їхніми природними ресурсами. Дохід акумулюють чужі ТНК, а вони самі залишаються бідними й відсталими. Крім того, економічна потужність ТНК стає джерелом прихованих конфліктів з тими державами, на території яких здійснюється їх діяльність. Інтереси ТНК стоять за війнами та державними переворотами у країнах Близького і Середнього Сходу, Латинської Америки, за змінами урядів у Європі й Азії.

ТНК люблять інтереси окремих державних високопосадовців або цілих політичних партій, підтримують формування економічних інтеграцій різних рівнів, можуть займатися хабарництвом. Втім, національні економіки не можуть уникнути впливу ТНК, але уряди держав можуть регулювати рівень їхньої присутності. Для запобігання негативним впливам цих корпорацій потрібні, у першу чергу, сильні державні інститути. По суті, ТНК у все більшій мірі визначають національну економічну політику, а в результаті і міжнародну[10].

За даними консалтингової компанії The Boston Consulting Group (BCG) в щорічному рейтингу найбільш інноваційних компаній (в опитуванні брали участь більше 1500 керівників компаній з усього світу) в 2016 році перші чотири рядки посіли: Apple, Google, Tesla Motors і Microsoft. На п'яте місце піднявся онлайн-рітейлер Amazon, який в 2015 році посідав лише дев'яту сходинку. Разом з тим, вперше в десятці найкращих з'явилися Netflix і Facebook та посіли шосте і дев'яте місце рейтингу BCG. Всього ж у топ-50 увійшли 34 компанії з США, десять представників Європи і шість — з Азії [1], (табл. 5).

Таблиця 5

Найбільш інноваційні ТНК світу в 2016 році

Місце	Компанія	Країна	Зміна позиції у порівнянні з 2015 роком
1.	Apple	США	без змін
2.	Google	США	без змін
3.	Tesla Motors	США	без змін
4.	Microsoft	США	без змін
5.	Amazon	США	+3
6.	Netflix	США	+21
7.	Toyota	Японія	-2
8.	Samsung	Південна Корея	-2
9.	Facebook	США	+19
10.	IBM	США	+3

Примітка. Складено автором за даними рейтингу BostonConsultingGroup (BCG) – 2017.

Варто відмітити, що різниця між найбільш інноваційними ТНК і відстаючими в цьому аспекті компаніями полягає в активності пошуку розробок у третіх осіб. Активні новатори отримують технології або ідеї для розвитку за рахунок стратегічного партнерства, поглинань і ліцензійних угод або завдяки аналізу діяльності конкурентів. Так, за даними BCG, 65% нових ідей їм вдається знайти завдяки соціальним мережам та аналізу великих даних. Тим часом, саме вміння знаходити і отримувати технології у сторонніх осіб і конкурентів грає зараз головну роль у впровадженні інновацій.

У зв'язку з тим, що ключовим чинником розвитку традиційних галузей нині є технології сьогоденні новатори знаходять стратегічний баланс між внутрішніми та зовнішніми інноваціями і впроваджуючи їх у своїх компаніях[72].

Висновки. Таким чином, сучасні процеси транснаціоналізації мають динамічну тенденцію розвитку:

- бурхливий розвиток надвеликих корпорацій, які стають основними гравцями у світовій економіці (у тому числі за рахунок зростання філіальної мережі ТНК);
- зниження ступеня «прив'язки» ТНК і виробленої ними продукції до материнських країн за рахунок розвитку світового фондового ринку та використання механізму стратегічного альянсу;
- значну концентрацію капіталу, що дає змогу ТНК зменшувати витрати виробництва, фінансувати НДДКР та впроваджувати інноваційні продукти і технології, здійснювати ефективну рекламу та ін.;
- утворення і зростання ТНК як результат інтернаціоналізації економіки та розвитку світового ринку;
- транснаціоналізація капіталу стає характерною рисою інституціонального розвитку всієї сучасної економіки.

Отже, основою нової глобальної економічної системи є ТНК, які володіють великими фінансовими ресурсами, впроваджують передові технології, мають значні просторові ринки збуту й проводять активну, в глобальному масштабі, інвестиційну політику.

Література

1. Офіційний сайт BostonConsultingGroup [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bcg.com>.
2. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>.
3. Прохорова М.Е. Особливості та тенденції розвитку процесів транснаціоналізації в XXI столітті // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2015. – № 2. – С. 88-98.
4. Рогач О.І. Транснаціоналізація світової економіки: переосмислення парадигми / О.І. Рогач // Економіка і управління. – 2014. – № 1. – С. 5-12.
5. Столярчук Я.М. Глобальна транснаціоналізація бізнес-діяльності: тенденції, формати, конфлікт інтересів / Я. М. Столярчук // Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. – 2015. – №22. – С. 86-94.
6. Biggest transnational companies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2017/07/focus-1>.
7. Fortune / Annual ranking of the world's largest corporations 2017 / Global 500. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fortune.com/global500/>.
8. The World's Most Innovative Companies / Forbes, 2016. – [Electronic recourse]. – Accessed mode: <http://www.forbes>.
9. The Global Competitiveness Report 2016-2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports>.
10. World Trade Statistical Review 2017 // World Trade Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wto.org>.
11. World Investment Report 2017: Global Value Chains: Investment and Trade Development [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу: <http://unctad.org>.